

איך קרח כפר במ"ת ועדיין נחשב למיוחס, והאם נבואת משה תלויה בבליעתו?

(1) מתן תורה הוא אחד מעיקרי אמונתנו, עד שמצינו דברים חריפים על הכופרים בו;

[א] רמב"ם אגרת תימן

וכבר הבטיחנו הבורא יתברך... והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני שהם מאמינים בנבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם. שכן אמר הקב"ה יתברך "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם". לפיכך יש לדעת שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא, שאינו מזרע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בנבואה לא עמדו אבותיו על הר סיני. המקום יצילנו ויצילכם מן הספק וירחיק ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול.

[ב] רד"ק יחזקאל יח, ו

ברית כרותה לזרע אברהם יצחק ויעקב שלא ישבותו מהיות גוי לפני האל יתעלה, ואשר יצאו מכלל אמונתנו לא היו מזרעם באמת, אלא מן האספסוף הגרים שנתגירו.

[ג] ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א

רב אמר קרח אפיקרסי... באותו שעה אמר קרח אין תורה מן השמים, ולא משה נביא, ולא אהרן כהן גדול. באותה השעה אמר משה רבון כל העולמים, אם נברא לארץ פה מימי בראשית, הרי מוטב. ואם לאו, יברא לה מעכשיו.

(2) קשה, הרי קרח חלק על משה ועל מתן תורה, ועם כל זה קרח היה מיוחס עד יעקב אבינו?

(3) שאלה זו מובאת במכתבי תורה לאמרי אמת זצ"ל, בשם רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל הי"ד;

[ד] מכתבי תורה לאמרי אמת, אגרת קטו

עוד הקשה רבי אלחנן וואסרמן שיחיה מברנאוויטש על רד"ק ואגרת הרמב"ם שהובטח משה רבינו "גם כך יאמינו לעולם", ומי שאין מאמין בו אינו מיוחס ישראל, והרי קרח שנתייחס. והשבתי כי קרח היה מאמין במשה, שאמר [במדבר טז, ג] "כל העדה כלם קדושים" [ופירש רש"י שם "כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה... לא אתם לבדכם שמעתם בסיני 'אנכי ה' אלקיך', כל העדה שמעו"] וגם כשמסיר מרע"ה המסוה לא היה יכול לראות פניו. אך ידע רבונו ומתכוין למרוד בו.

(4) מעין תשובה זו כתב גם המשך חכמה;

[ה] משך חכמה במדבר טז, ל

ואם בריאה יברא כו' וידעתם כי נאצו האנשים - היה לו לומר "ואם בריאה יברא כו' אז תדעו כי ד' שלחני". אמנם אמר, כי האנשים האלה קרח ודתן ואבירם, אשר היו אנשים גדולים במעלה, אם היה להם בעצמם הדבר בספק כי משה עשה זה מלבדו, אז לא היה גדול כ"כ חטאתם, כי היו כמוטעים ואנוסים מדמיונם הכוזב. אבל אחרי כי המה לא היה בלבם שום ספק, ורק במרד ובמעל קנאתם עלתה דדון ורשע, לכן אמר אל העדה אשר היו מסופקים בפתוי קרח "בזאת תדעו כו' ואם בריאה יברא וירדו חיים שאולה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ד'", ורק במרד בלי ספק כלל עשו זה, ופשוט.

(5) אך הדוחק מבואר. ועוד דבריו שלמי שהבאנו למעלה אמרו שקרח היה אפיקורס.

(6) שאלה ראשונה: כיצד קרח חלק על יסודות הדת, בעודו מהמיוחסים בישראל [דע כי לגודל היחוס שהיה דבק קרח בקדושה מצד אבותיו, לא היה ראוי שיהיה נכנס בזה" (מהר"ל בח"א לסנהדרין קט:)]?

[ו] במדבר טז, כח-ל

(כח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' שְׁלַחְנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּבִי:
(כט) אִם כָּמוֹת כָּל הָאֲדָמָה יִמְתּוּן אֵלֶּה וּפְקַדְתָּ כָּל הָאֲדָמָה וּפְקַדְתָּ אֵלֶּיהֶם לֹא ה' שְׁלַחְנִי:
(ל) וְאִם בְּרִיָּאָה יִבְרָא ה' וּפְצַתָּהּ הָאֲדָמָה אֵת פִּיהָ וּבִלְעָה אֶתְּם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעֶתֶם כִּי נֹאצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֵת ה':

[ז] רש"י במדבר טז, כח

לעשות את כל המעשים האלה - שעשיתי על פי הדבור לתת לאהרן כהונה גדולה, ובניו סגני כהונה, ואליצפן נשיא הקהתי:

(7) הרי לפי רש"י לא מדובר על נבואת משה בכלליות, אלא על המנויים הפרטיים שמינה.

(8) אך הרמב"ן חולק וסובר שאירי בנבואת משה מתחילתה;

[ח] רמב"ן במדבר טז, כט

אם כמות כל האדם ימתון אלה. הנה גם רבים בעם אמרו לו פעמים רבות "למה העליטנו ממצרים", אבל היה העונש על אלה מכל האדם... כפרו בכל מעשה ה' אשר עשה במצרים ובמדבר וגם במעמד הר סיני, שנאמר בו "וגם כך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט)... וזה טעם "לא ה' שלחני", שלא שלחני כלל להוציאם ממצרים... רמז לכל אשר עשה מיום שאמר לו "לך ואשלחך אל פרעה" (שמות ג, י), כי תחלת ביאת הנביא יקרא שליחות... ואין טעם "כל המעשים", להחליף הבכורים ללויים וכהונת אהרן כדברי המפרשים, אלא לכלל המעשים אשר עשה משה לעיני כל ישראל:

(9) לפי זה נבואת משה תלויה בבליעת קרח. אך זהו כנגד דברי הרמב"ם המפורסמים;

[ט] רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ח הלכות א-ג

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף. אלא כל האותות שעשה משה במדבר - לפי הצורך עשאו, **לא להביא ראיה על הנבואה**. היה צריך להשיקע את המצריים, קרע את הים והצלילן בתוכו. צרכנו למזון, הוריד לנו את המן. צמאו, בקע להן את האבן. **כפרו בו עדת קרח, בלעה אותן הארץ**. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו, במעמד הר סיני, שענינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר... ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך.

לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו, ואנו יודעין בבאור שאותן האותות בלט וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא.

(10) ואין לומר שהרמב"ן חולק בזה על הרמב"ם, כי הרמב"ן עצמו כתב כדבריו;

[י] רמב"ן דברים ד, ט

הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא, ולא נסירהו מלבנו לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה.

והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה, ונתן אלינו אות או מופת, יכנס ספק בלב האנשים. אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו, ועינינו הרואות, אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו, לא ועילה אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקרותו.

זהו שאמר שם (שמות יט, ט) "וגם בך יאמינו לעולם". כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק, כאילו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו, ולא נחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל, והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו

(11) זאת ועוד, שאף הרמב"ם עצמו ביאר שאחד מיסודות הדת שלנו תלויה בבליעת קרח;

[יא] פירוש המשניות הקדמה לפרק חלק [היסוד השמיני]

היסוד השמיני: היות התורה מן השמים, והוא שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה אלינו כולה מאת ה' יתברך... וכי משה היה כמו סופר שקוראין לו והוא כותב כל מאורעות הימים הספורים והמצות. ולפיכך נקרא "מחוקק", ואין הפרש בין "ובני חם כוש ומצרים", "ושם אשתו מהטבאל", "ותמנע היתה פלגש", ובין "אנכי ה' אלקיך", ו"שמע ישראל", כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת...

והמאמר המורה על היסוד הזה הוא מה שנאמר
[במדבר טז, כח] "ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות כל המעשים האלה כי לא מלבי".

(12) שאלה שניה; איך ניתן לומר שנבואת משה הוכחה כאמת על ידי הנס של בליעת קרח?

(13) נענין בדברי המהר"ל;

[יב] תפארת ישראל פי"ח

האדם אשר הוא בעל חומר והוא גשמי, צריך לברר לו הדבר כפי מה שהוא אדם גשמי, כדי שיקנה הידיעה כפי אשר ראוי לאדם. ולכך כדי שידעו הכל מציאות השם יתברך, עשה הקב"ה כל הנסים והנפלאות והמופתים במצרים כמו שמבואר מן הכתוב, כדי שידעו הדבר בראות העין הגשמי אשר זהו ראוי לאדם אשר הוא גשמי... וכן כאשר נתן השם יתברך התורה על ידי משה, עוד היה בלב האדם הגשמי ספק בתורה מן השמים, ולפיכך על ידי קרח ועדתו **נתלבן ונצרף תורה מן השמים** שידעו הכל דבר זה בבירור גמור. כי דבר זה היה חטא קרח ועדתו שהיו כופרים בתורה מן השמים, כמו שמוכיח הכתוב.

(14) איפוא מוכח מהכתוב שחטא קרח ועדתו היה שכפרו בתורה מן השמים?

(15) נראה שהרמב"ם עצמו [שהובא למעלה אות יא] ביאר זאת, שהדגש היה על "לא מלבי".

(16) הרי שאף הרמב"ם מודה שאכן בליעת קרח מלבינה ומצרפת את היסוד שתורה מן השמים!

(17) אך כאמור עדיין הקושיא עומדת במקומה; הרי יש בזה סתירה גלויה לדבריו בהלכות יסודי התורה שביאר שבמ"ת נתגלתה לנו האמת מול עינינו ["עינינו ראו ולא זר"];

(18) אלא שכאן אני מגיעים לתמצית דברינו; נבואת משה רבינו לחוד, ותורה מן השמים לחוד. ובמ"ת נתגלה לנו שמה הוא נביא אמת, אך עדיין היה מקום לחשוב שח"ו מפעם לפעם משה הוסיף דברים מלבו, ולא היה רק סופר שהקב"ה הכתיב לו. ועל כך באה בליעת קרח המורה "כי לא מלבי".

(19) ואכן אלו שני יסודות שונים; נבואת משה, ותורה מן השמים. והרמב"ם חילק אותם לשני עיקרים שונים; היסוד השביעי הוא נבואת משה, וכדלהלן;

[יג] פירוש המשניות הקדמה לפרק חלק [היסוד השביעי]

היסוד השביעי: נבואת משה רבינו ע"ה, והוא שנאמין כי הוא אביהם של כל הנביאים אשר היו מלפניו ואשר קמו מאחריו כולם הם תחתיו במעלה, והוא היה הנבחר מכל מין האדם אשר השיג מידעתו יתברך יותר מכל מה שהשיג או ישיג שום אדם שנמצא או שימצא, וכי הוא עליו השלום הגיע התעלותו מן האנושות עד המעלה המלאכותית ונכלל במעלת המלאכים, לא נשאר מסך שלא קרעו ונכנס ממנו ולא מנעו מונע גופני,

ולא נתערב לו שום חסרון בין רב למעט.

(20) היסוד השמיני הוא תורה מן השמים [הובא למעלה].

(21) מה ההבדל בין שני היסודות האלו? הראשון עוסק בנבואת משה, והשני בתורה מן השמים, שמשה היה סופר ומעתיק, וזה באמת אינו קשור לנבואת משה עצמה.

(22) אמור מעתה, היסוד של אמיתות נבואת משה נתברר במ"ת לגמרי, אך היסוד שהתורה מן השמים ["לא מלבי"] היה תלוי ועומד עד בליעת קרח.

(23) נמצא שאכן בליעת קרח מסיימת את מה שהתחיל במתן תורה, ומלבנת ומצרפת אותו.

(24) וכן נתבאר בספר דלהלן;

[יד] נעם שיח [עמודים קח-קט]

מבואר מדברי הרמב"ם שמה שבלעה האדמה את קרח היה בזה הוכחה ליסוד זה שמשה הוא כסופר ומחוקק, וכל התורה היא מפי הגבורה. וא"כ הוא ענין נוסף על נבואתו של משה, שענין נבואת משה כתב הרמב"ם ביסוד השביעי, שהוא אבי הנביאים.

ויעוין בילקוט [רמז תשנב]: כיון שאמר קרח לא משה נביא, ולא אהרן כהן גדול, ולא תורה נתנה מן השמים, כיון ששמע משה כך הלך אל האלקים, ואמר; אם אני מוותר על בזיוני ועל בזיונו של אהרן, אבל על בזיונה של תורה איני מוותר, שנאמר "בזאת תדעון", ואין "זאת" אלא תורה, שנאמר "וזאת התורה אשר שם משה". ומבואר מדברי הילקוט שהגם שכפר קרח בנבואת משה, מ"מ הוכחת משה בבקיעת האדמה היתה על ענין זה שתורה מן השמים, וכדברי הרמב"ם. ומיושב לפי"ז מה שכתב הרמב"ם ביסודי התורה שכל מה שעשה משה אינו להביא הוכחה על נבואתו, אלא הוא לצורך. וכמו כן הכא בבקיעת האדמה היה זה להוכיח יסוד זה השמיני שכל התורה היא מפי הגבורה, ומשה הוא כסופר ומחוקק, אך לא להוכיח את נבואתו, שזה כבר הוכח במ"ת.

(25) ומה שכתב הרמב"ם "כפרו בַּ עַדַת קֶרַח" אין הכוונה שכפרו בנבואתו, אלא שחשדו בו שהוסיף דברים מלבו, ושלא היה סופר נאמן. ומיושבת השאלה השנייה.

(26) אם כנים הדברים, ניתן לומר שבזמן שעבר ממ"ת ועד בליעת קרח אכן ישראל הסתובבו עם ספק בלבם ["עוד היה בלב האדם הגשמי ספק בתורה מן השמים" (לשון המהר"ל הנ"ל)]. אך לאחר שנעשתה בליעת קרח, אז נתגלה למפרע שמתן תורה מורה על תורה מן שמים. מעתה ואילך, כל מי שעדיין ינקר הספק בלב, ידע נאמנה שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני. אך אין זה כולל את קרח ועדתו, כי גלוי זה נעשה על ידם. ומיושבת השאלה הראשונה.

(27) לפי זה מה שאמרנו בירושלמי שקרח כפר ואמר "ולא משה נביא", הכוונה שחשד במשה שאומר דברים מלבו [כפר ב"תורה מן השמים"], אך לא כפר בהיות משה רבינו נביא ה'.

משה אמת ותורתו אמת